

Filmoteka Szkolna

Temat lekcji: Mikrokosmos relacji międzyludzkich. *Ssaki* Romana Polańskiego

Opracowanie: Anna Kołodziejczak

Etap edukacyjny: szkoła podstawowa (klasy VII-VIII), szkoła ponadpodstawowa

Przedmiot: język polski, wiedza o kulturze, etyka

Czas: 90 minut

Cele zajęć:

Po zajęciach uczeń będzie umiał:

- krótko scharakteryzować twórczość Romana Polańskiego sytuując ją na tle biografii artysty;
- scharakteryzować, jaki obraz społeczeństwa i interakcji pomiędzy jednostkami pokazany jest w omawianym filmie;
- wskazać, jak forma filmowa koreluje z jego treścią na przykładzie *Ssaków*;
- scharakteryzować i wskazać cechy burleski filmowej oraz paraboli.

Metody i formy pracy:

praca indywidualna, praca w grupach, dyskusja kierowana, prezentacja, wchodzenie w rolę autora dzieła.

Środki dydaktyczne:

- film w reżyserii Romana Polańskiego *Ssaki*, białe kartony A4 (po 2 arkusze dla każdego ucznia), ołówki, cienkopisy i flamastry czarne,
- fragmenty filmu *Gorączka złota* Charliego Chaplina,
- materiały pomocnicze – *Załączniki nr 1, 2, 3, 4, 5*,
- materiały dostępne na stronach internetowych www.filmotekaszkolna.pl (Nasze lekcje/Edukacja filmowa/„*Ssaki*” na sankach Tadeusz Kowalski i *Krótkie filmy Romana Polańskiego oglądane po latach* Bogusław Żmudziński oraz Nasze lekcje/W społeczeństwie).

Pojęcia kluczowe:

społeczeństwo, relacje międzyludzkie, cechy ssaków, egocentryzm, wzajemne wykorzystywanie, walka, chęć przeżycia, burleska, forma filmowa, biografia autora, przypowieść.

Przebieg zajęć:

Lekcja 1.

1. Poinformuj uczniów, że wcielą się w trakcie dzisiejszy zajęć w role twórców gry fabularnej. Przy tej okazji będą mogli przekonać się, jak postępuje praca nad fabułą, np. filmu, i jak forma i treść przekazu w sposób naturalny ze sobą współgrają generując różne sensory.
2. Rozdaj każdemu uczniowi po 2 czyste kartki papieru A4. Poproś o wyjęcie własnych lub dodaj do tego czarny gruby flamaster, czarny cienkopis i ołówek.
Następnie poinformuj podopiecznych, że akcja rozgrywa się na ogromnej przestrzeni, całej spowitej śniegiem, w oddali na horyzoncie majaczy tylko zarys lasu. Gdzieś widać ciemny fragment pnia drzewa. Poproś, aby uczniowie narysowali na 1 kartce głównych bohaterów. Najpierw metalowe, ozdobne sanki z zakręconymi zakończeniami i drewnianym siedzeniem, a potem dwie postacie – Wysokiego mężczyzny i Ogolonego mężczyzny. Odczytaj uczniom opis bohaterów znajdujący się w *Załączniku nr 1*.
3. Po kilku minutach obejrzyj wspólnie z uczniami powstałe prace i zaproś do wykonania kolejnego etapu pracy nad grą fabularną. Podziel klasę na grupy 1, 2, 3, 4. Każdemu uczniowi, któremu

przykład numer 1 podaj opis scenki nr 1 z *Załącznika nr 2* (i tak dalej). Na drugiej czystej kartce papieru uczniowie, zgodnie ze swoimi przydziałami, rysują opisane scenki.

4. Po wykonaniu zadania podziel uczniów na grupy czteroosobowe, w których będzie osoba z zespołu 1, 2, 3, 4. Poproś podopiecznych, aby ułożyli swoje arkusze od 1 do 4. Powstanie kilka 4-obrazkowych historii.
Poleć uczniom, aby naradzili się i przedstawili przebieg zdarzeń oraz nakreślili tło sytuacji i motyw działania postaci. Wybierz do prezentacji jedną z grup, resztę poproś o konsultacje i dopełnienie informacji.
Na tym zakończ pracę nad grą fabularną. Podziękuj uczniom za dobrze wykonaną, twórczą pracę.
5. Następnie wyświetl film Romana Polańskiego *Ssaki*. Zaproponuj, aby oglądać go pod kątem współzależności treści i formy (co w naturalny sposób uczniowie zaobserwowali i wykonali w trakcie wcześniejszego ćwiczenia) oraz potraktować ten krótki film, jako (czyniony grubą kreską) opis relacji międzyludzkich występujących w społeczeństwie „ssaków”.
6. Na tym zakończ pierwszą lekcję.
Jako pracę domową zadaj przygotowanie informacji na temat biografii i twórczości Romana Polańskiego – reżysera filmu.

Lekcja 2.

1. Wyświetl raz jeszcze film *Ssaki* Romana Polańskiego.
2. Poproś, aby wybrany uczeń przybliżył postać Romana Polańskiego, głównie jego wojenne i powojenne losy (omawiany film powstał w 1961 roku).
Przygotowując się do zajęć skorzystaj z materiałów dostępnych na www.filmotekaszkolna.pl (Nasze lekcje/Edukacja filmowa/„Ssaki” na sankach Tadeusz Kowalski i *Krótkie filmy Romana Polańskiego oglądane po latach* Bogusław Żmudziński oraz Nasze lekcje/W społeczeństwie).
Prowadź dyskusję ukierunkowaną, zadaj pytania np.:
Czy osobiste przeżycia autora filmu mogą mieć związek z jego twórczością?
Jakiego rodzaju? Jak silny?
Jak może wpływać na postrzeganie przez niego rzeczywistości?
Zwróć uczniom jednocześnie uwagę, że badanie biografii autora jest jedną z bardzo wielu możliwości składających się na analizę i interpretację dzieła.
3. Zapoczątkuj kolejny wątek dyskusji klasowej: *Jak definiuje, jak przedstawia społeczeństwo oraz dominujące w nim relacje i schematy zachowań film Ssaki Romana Polańskiego?*
4. Zaprezentuj wybrane fragmenty z filmu Charliego Chaplina *Gorączka złota* z 1925 roku (np.: 1: 25 - 2: 38, 3: 18 - 4: 01, 13: 15 - 13: 50, 17:48 - 19:55).
Poproś uczniów, aby zwrócili szczególną uwagę na:
 - postać trampa (jego charakterystyczny strój, zachowanie),
 - miejsce akcji (ogromna „biała pustynia” w okolicy Klondike),
 - relacje pomiędzy bohaterami,
 - charakterystyczne cechy burleski filmowej.Poproś uczniów o przedstawienie swoich obserwacji.
Porozmawiajcie o możliwych związkach, inspiracjach pomiędzy *Ssakami* Polańskiego a *Gorączką złotą* Chaplina.
Rozszerz wątek dyskusji dotyczący związków filmu *Ssaki* z burleską filmową (gagi, szybkie tempo akcji, zabawa z wykorzystaniem rekwizytu – sanek, motyw znikającego człowieka – mumii, groteska, karykatura). Sięgnij do *Załącznika nr 3*.
5. Zapytaj, jak forma filmu (bardzo graficzna, surowa, oszczędna, czarno-biała) oraz konstrukcja bohaterów (postacie pozbawione kontekstu historycznego) wpływa na rozumienie i interpretację filmu? (Kwestia uniwersalizacji)
6. Przywołaj termin przypowieść. *Załącznik nr 4*
Poproś, aby uczniowie zastanowili się nad adekwatnością użycia takiego terminu w stosunku do etiudy Romana Polańskiego. Dla rozszerzenia tego tematu wykorzystaj *Załącznik nr 5* zestawiający na gruncie przypowieści *Ssaki* z *Pinokiem* Carlo Collodiego.

7. Praca domowa.

W ostatnich klasach szkoły ponadpodstawowej możesz zaproponować zapoznanie się z opisem *Stanfordzkiego eksperymentu więziennego*, który prowadziła grupa psychologów uniwersytetu Stanford pod przewodnictwem Philipa Zimbardo w 1971 roku (informacje dostępne na wielu stronach www oraz w większości podręczników socjologii).

Po tej lekturze lub tylko po odbyciu powyższych zajęć zaproponuj pracę pisemną na temat: *Spółeczeństwo w miniaturze czyli do czego dążą ssaki?*

Alternatywna praca pisemna na temat: *Na podstawie definicji słownikowej oraz po lekturze filmu Romana Polańskiego napisz, co może oznaczać słowo „ssaki”?*

Załącznik nr 1

Opis postaci 1 - **Wysoki mężczyzna**

Jest to osobnik raczej dziwny, nietuzinkowy, nieistniejący w żadnej konkretnej epoce, stylu, czasie. Młody, wysoki, szczupły mężczyzna z krótką, ciemną brodą wokół całej twarzy. Ubrany w niewielki kapelusik z wywiniętym rondkiem, spod którego z tyłu widać fragment chustki. Ma na sobie także rozpiętą pikowaną kurtkę kufajkę, taką, jaką noszą niekiedy robotnicy budowlani, spod niej wystaje wyraźnie dłuższa kurtka, zdecydowanie bardziej elegancka (dyplomatką o kroju wojskowym). Nasz bohater ma zimowe skórzane rękawice, spodnie bryczesy – z dziurą na kolanie, półbuty i skarpety podkolanówki. Całości dopełnia futrzany szal.

Opis postaci 2 - **Ogolony mężczyzna**

Młody mężczyzna średniego wzrostu. Wyglądający na zaniedbanego inteligenta, człowieka z „wyższych sfer”. Trudny do przypisania do jakiegokolwiek epoki. Twarz ogolona. Na głowie męski kapelusz, na szyi dosyć elegancki, jedwabny szalik, jaki zakłada się do garnituru, długi płaszcz, niechlujnie rozpięty, ze zbyt długimi rękawami, pod brzuchem przewiązany skórzanym paskiem. Długie spodnie z materiału, półbuty.

Załącznik nr 2

Opis scenki nr 1

Wysoki mężczyzna z zawieszonym na szyi dzwonkiem biegnie przez zupełnie pustą przestrzeń pokrytą śniegiem. Sznurek od sanek, które za sobą ciągnie ma przewiązany na plecach, jak koński popręg. Na sankach siedzi Ogolony mężczyzna. Skubie pierze z kury. Pierze sypie się wokół sanek.

Opis scenki nr 2

Wysoki mężczyzna z zawieszonym na szyi dzwonkiem, zrzuca Ogolonego mężczyznę z sanek, na których ten siedział. Ogolony mężczyzna ląduje twarzą w śniegu. Wysoki mężczyzna sam siada na sankach jako pasażer.

Opis scenki nr 3

Ogolony mężczyzna z zawieszonym na szyi dzwonkiem biegnie przez zupełnie pustą przestrzeń, pokrytą śniegiem. Sznurek od sanek, które za sobą ciągnie ma przewiązany na plecach, jak koński popręg. Na sankach siedzi Wysoki mężczyzna. Wysoki mężczyzna wyciąga okazały motek wełny i zaczyna robić na drutach. Jego szalik ma już kilkadziesiąt centymetrów.

Opis scenki nr 4

Wysoki mężczyzna stoi obok sanek i odpycha Ogolonego mężczyznę, który usiłuje zająć miejsce na sankach. Ogolony mężczyzna udaje bardziej poszkodowanego niż jest w istocie. Pokłada się na sankach i chwytając za „obolały” nos.

Załącznik nr 3

Na podstawie: www.akademiafilmowa.pl, www.portalwiedzy.onet.pl

Burleską (od włoskiego słowa „burlesco” – śmieszny, zabawny) nazwano gatunek powstały we wczesnych latach kina i znakomicie rozwijający się w okresie filmu niemego. Charakteryzowały ją proste sytuacje komiczne oparte na kontrastach w obrębie świata przedstawionego i budowie postaci. Opierała się ona na gagach, dynamicznym ruchu i pantomimie aktorskiej. Burleska filmowa, to komedia o satyrycznym wydźwięku, podejmująca poważniejszy temat w groteskowej, karykaturalnej stylizacji, niestroniąca od rubasznego humoru i parodystycznego traktowania tematu. Burleskę uprawiała cała plejada wybitnych komików: Mack Sennett, Max Linder, Flip i Flap, Bracia Marx, Roscoe Arbuckle, Harold Lloyd.

Mistrzem tego gatunku był Charles Chaplin. Niezwykle wszechstronny – reżyserował swoje filmy i występował w nich, pisał scenariusze i komponował muzykę. W warsztacie aktorskim i w realizacji filmów dążył do perfekcji. Wykreował wzruszającą i bliską zwykłym ludziom postać trampa, zarazem

Filmoteka Szkolna

tragicznego i komicznego. Jego Charlie wyposażony był w charakterystyczny strój – przyciasny surdut, melonik, „balonowe” spodnie i wielkie buciory. Chaplin debiutował na ekranie w 1914 r. w wytwórni Keystone.

W roku 1925 zrealizował jeden ze swoich najlepszych filmów *Gorączkę złota*, którego akcja rozgrywa się nad rzeką Klondike w Kanadzie na przełomie XIX/XX w.

Załącznik nr 4

Za: www.pl.wikipedia.org

Przypowieść (parabola) – gatunek, którego cechy formalne (schematyzm fabuły, uproszczona konstrukcja postaci, obiektywny narrator, selekcja realiów) służą właściwemu odczytaniu alegorycznego lub symbolicznego znaczenia przedstawionego świata, przekazaniu prawdy moralnej. Posługuje się narracją, w której postacie i zdarzenia pełnią funkcję nosicieli i zarazem przykładów prawd uniwersalnych. Fabuła ulega zwykle schematyzacji, realia zaś występują w postaci zredukowanej.

Załącznik nr 5

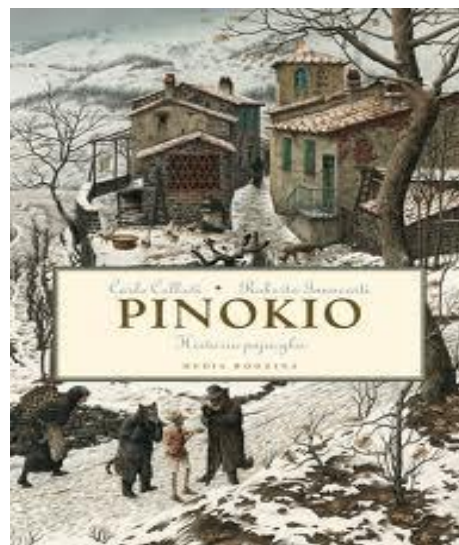
Mając na uwadze alegoryczny charakter przekazu, jaki generuje film *Ssaki* Romana Polańskiego, warto się zastanowić nad związkami pomiędzy wymienionym filmem, a *Pinokiem* Carlo Collodiego. Postać drewnianego pajacyka pojawiła się w odcinkowej powieści, ukazującej się w latach 1881-1883. Szybko niesforny syn stolarza Dżepetto stał się bohaterem wielu teatralnych i filmowych ekranizacji. Sama powieść ukazała się na świecie w wielu językach i wydaniach ilustrowanych przez znakomitych autorów. Motywy takie, jak:

- drewniany pajac, który chciałby być chłopcem (ożywa i nękanym przez ludzkie słabości poszukuje mądrości życiowej i swojego miejsca na ziemi),
- stolarski mistrz Dżepetto, który czując się samotnym i opuszczonym człowiekiem pragnie mieć kogoś bliskiego – syna,
- Pinokio-uciekinię, samolubny, nieposłuszny pajacyk-chłopiec, spotyka na swojej drodze osoby, które namawiają go do popełniania niegodnych czynów, takie, jak Lis i Kot – są jednymi z najbardziej zakorzenionych motywów w naszej kulturze i najlepiej rozpoznawalnych.

Poniżej zamieszczam kilka ilustracji do różnych książkowych wydań *Pinokia*.

Za: [google/grafika/pinokio](https://www.google.com/search?q=google/grafika/pinokio)

Ilustracje Roberta Innocentiego

Ilustracje Jana Marcina Szancera

Ilustracje Jana Marcina Szancera

Ilustracje te, a razem z nimi ich bohaterowie zasiedlają naszą zbiorową wyobraźnię od przeszło stu lat. Dlaczego bohater Ssaków grany przez Henryka Klubę (w naszym opracowaniu Ogolony mężczyzna) jadąc na sankach drze pierze z kury (atrybut, przysmak lisa)?

Dlaczego drugi bohater (Wysoki mężczyzna), kiedy rozsiada się na sankach zaraz wyciąga zza pazuchy kłębek wełny (atrybut kota)? Kiedy włóczka wypada mu z rąk, mężczyzna bez wahania rzuca się w pogoń za kłębkim.

Czy te dwa ssaki to Kot i Lis?

Nie na darmo jeden próbuje okpić drugiego, chociaż w tym mikrokosmosie (z wyjątkiem niezauważonego przez nich trzeciego mężczyzny i obserwatora) są tylko oni i powinni hołubić swoją wzajemną obecność i przyjacielską relację.

Mają połataną ubrania, które swoją elegancją i „dawną” świetnością mogą zwieść tylko niewinnego i niczego nieświadomego (Pinokia?), na pewno nie drugiego oszusta.

Bandażę i kule, które wykorzystują, aby budzić wzajemną litość i skorzystać na czymkolwiek – choćby tylko na przejechaniu na sankach kilku metrów kosztem drugiego.

Być może te analogie dają do myślenia i rozszerzają kontekst interpretacyjny filmu Polańskiego.